

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ REVIEW

Υπάρχει επίδραση της οικονομικής ύφεσης στην εγκληματικότητα; Αναλύοντας τα δεδομένα από την πρόσφατη διεθνή και ελληνική κρίση

Πολλές ερευνητικές εργασίες έχουν δείξει ότι συγκεκριμένοι κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες, όπως η φτώχεια, οι οικονομικές ανισότητες και η ανεργία, σχετίζονται ισχυρά με το επίπεδο της εγκληματικότητας, της βίας, καθώς και γενικότερα της δημόσιας υγείας. Σύγχρονες μελέτες παρέχουν ενδείξεις ότι τα ποσοστά εγκληματικότητας αυξάνονται σε περιόδους ύφεσης και μειώνονται σε φάσεις ανάκαμψης της οικονομίας. Ωστόσο, έχει αμφισβητηθεί η γενικευσιμότητα των παραπάνω ευρημάτων. Η παρούσα ανασκόπηση εξετάζει τη διεθνή βιβλιογραφία για τη σχέση της εγκληματικότητας με τις οικονομικές υφέσεις και συγκεκριμένους οικονομικούς παράγοντες, καθώς και τα νέα εμπειρικά δεδομένα που παρείχε η πρόσφατη διεθνής οικονομική κρίση, που έπληξε σφοδρά πολλές χώρες. Ειδικότερα, από τα ευρήματα των περισσότερων μακροχρόνιων μελετών τεκμηριώνεται μία σαφής επίδραση των οικονομικών κύκλων στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, αλλά όχι στα βίαια εγκλήματα. Από τους ειδικούς μακρο-οικονομικούς παράγοντες, περισσότερο έχει μελετηθεί ο ρόλος της ανεργίας, η οποία εμφανίζει σημαντική επίδραση στην εγκληματικότητα, κυρίως όσον αφορά τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η αντιπαραβολή των σύγχρονων δεδομένων ή των ευρημάτων από μακροχρόνιες αναλύσεις της διεθνούς βιβλιογραφίας, με ερευνητικά στοιχεία από την πρόσφατη οικονομική κρίση στην Ελλάδα. Κατά την περίοδο 2008–2014 στην Ελλάδα, σημαντική και συνεχής αυξητική τάση παρουσιάστηκε σε πολλούς τύπους εγκλημάτων, αλλά όχι σε όλους. Οι αποκλίσεις και οι ιδιαιτερότητες που αναδείχθηκαν κατά την πρόσφατη διεθνή οικονομική κρίση, μπορούν να αξιοποιηθούν για περαιτέρω αναζήτηση και έρευνα γύρω από τους παράγοντες που διαμεσολαβούν στη σχέση μεταξύ ύφεσης και εγκληματικότητας.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι ευρέως αποδεκτό πλέον ότι το έγκλημα πρέπει να θεωρείται και να αντιμετωπίζεται ως πρόβλημα δημόσιας υγείας. Προκαλεί άμεσα ένα σημαντικό βαθμό θνητότητας και επιβάρυνσης της σωματικής και ψυχικής υγείας του πληθυσμού, αλλά έχει και σημαντικές έμμεσες επιπτώσεις, όπως αυτές που προκύπτουν από το «φόβο του εγκλήματος», δηλαδή το φόβο κάποιου ότι θα υπάρξει θύμα επίθεσης ή κλοπής.¹ Παρομοίως, μπορούμε να θεωρήσουμε το έγκλημα ως ένα φάσμα εκδηλώσεων βίας –και μάλιστα, σύμφωνα με μία σύγχρονη κατάταξη,² όλων των μορφών βίας (φυσικής, ψυχολογικής, σεξουαλικής βίας και αποστέρησης), στο διαπροσωπικό και στο συλλογικό πεδίο. Η βία θεωρείται

από την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας ήδη από το 1996 ως ένα από τα μείζονα θέματα δημόσιας υγείας,³ ενώ εκτιμάται ότι έχει και θα έχει συνεχώς αυξανόμενη συμβολή στην πρόκληση αναπηρίας διεθνώς μέχρι το 2030.⁴

Την τελευταία εικοσαετία, παράλληλα με την αύξηση του ενδιαφέροντος για την εγκληματικότητα από την οπτική της δημόσιας υγείας, εντάθηκε η επιστημονική έρευνα και συζήτηση σχετικά με τις αιτίες –και ιδιαίτερα τις ψυχο-κοινωνικές αιτίες– της εγκληματικότητας. Έχουν εντοπιστεί από τις σχετικές μελέτες ορισμένοι παράγοντες ψυχικής υγείας που συμβάλλουν στην εγκληματικότητα, όπως η αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας, η παρορμητικότητα και η επιθετικότητα που συνοδεύουν

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2018, 35(Συμπλ 1):36–45
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2018, 35(Suppl 1):36–45

Γ. Κωνσταντακόπουλος,^{1,2}
Γ. Τσούβελας,¹
Β. Κονταξάκης¹

¹A΄ Ψυχιατρική Κλινική, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ, Αιγινήτειο Νοσοκομείο, Αθήνα
²Department of Psychosis Studies, Institute of Psychiatry, Psychology and Neuroscience, King's College London, UK

Is there an impact of economic recession on criminality? Analyzing data from the recent international and Greek crisis

Abstract at the end of the article

Λέξεις ευρετηρίου:

Ανεργία
Εγκληματικότητα
Ελλάδα
Οικονομική κρίση
Ύφεση

ορισμένες ψυχικές διαταραχές, καθώς και η σύνθετη σχέση της ουσιοεξάρτησης με την εγκληματική δραστηριότητα.⁵ Έχουν επίσης αναδειχθεί σχέσεις της εγκληματικότητας με συγκεκριμένους κοινωνικο-οικονομικούς παράγοντες, όπως η φτώχεια, οι οικονομικές ανισότητες και η ανεργία⁶ οι οποίοι σχετίζονται επίσης ισχυρά με το επίπεδο της βίας και γενικότερα με το επίπεδο δημόσιας υγείας των κοινωνιών.⁷

Ως λογική συνέπεια των ως άνω παρατηρήσεων είναι αναμενόμενο ότι η εγκληματικότητα θα σχετίζεται με τους οικονομικούς κύκλους και ότι σε περιόδους οικονομικής ύφεσης θα εμφανίζεται αύξησή της, εφόσον αυξάνεται η φτώχεια, η ανεργία και η οικονομική δυσπραγία σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού. Πολλές σύγχρονες μελέτες επιβεβαιώνουν αυτή την πρόβλεψη, παρέχοντας ενδείξεις ότι τα ποσοστά εγκληματικότητας αυξάνονται σε περιόδους ύφεσης και μειώνονται σε φάσεις ανάκαμψης της οικονομίας.⁸⁻¹¹ Ωστόσο, από άλλους μελετητές αμφισβητείται αν υπάρχει πραγματικά γενική επίδραση της οικονομικής ύφεσης στην εγκληματικότητα ή υποστηρίζεται ότι αυτή πρέπει να αναλυθεί και να αναχθεί σε πιο ειδικές επιδράσεις. Πιο συγκεκριμένα, έχει υποστηριχθεί: (α) ότι οι όποιες συσχετίσεις βρέθηκαν μεταξύ οικονομικών κύκλων και εγκληματικότητας ήταν συγκυριακές και δεν έχουν καθολικό και αιτιακό χαρακτήρα, εφόσον υπάρχουν και αντίθετες ενδείξεις από άλλες μελέτες,^{12,13} (β) ότι ορισμένοι μόνο τύποι εγκλημάτων παρουσιάζουν διακύμανση σχετιζόμενη με τους οικονομικούς κύκλους και όχι η εγκληματικότητα συνολικά,¹⁴ (γ) ότι η εγκληματικότητα σχετίζεται με συγκεκριμένα οικονομικά φαινόμενα, τα οποία συχνά εντείνονται σε οικονομικές κρίσεις, όπως η ανεργία και οι κατασχέσεις, αλλά όχι με την οικονομική ύφεση καθαυτή.¹⁵

Συνεπώς χρειάζεται μέσα από διεξοδικές αναλύσεις των εμπειρικών δεδομένων να διερευνηθούν περαιτέρω διάφορες όψεις στις σχέσεις μεταξύ οικονομικών υφέσεων και εγκληματικότητας. Πρέπει να διερευνηθούν πιθανές επιδράσεις της οικονομικής ύφεσης σε διαφορετικούς τύπους εγκληματικής δραστηριότητας, όπως εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (κλοπή, διάρρηξη, ληστεία), βίαια εγκλήματα, οικονομικά εγκλήματα κ.ο.κ. Πρέπει επίσης να προσδιοριστούν πιθανοί οικονομικοί παράγοντες με ειδική επίδραση στην εγκληματικότητα και μηχανισμοί με τους οποίους αυτοί οι παράγοντες ενισχύουν εγκληματικές τάσεις. Επιπλέον, με δεδομένο ότι το έγκλημα είναι πολυπαραγοντικό φαινόμενο, οι πιθανές οικονομικές «αιτίες» του πρέπει να εξετάζονται σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες προαγωγής του αλλά και πρόληψης και αποτροπής του.

Η πρόσφατη διεθνής οικονομική κρίση παρείχε νέα εμπειρικά δεδομένα για τη μελέτη των προαναφερόμενων ζητημάτων. Ήταν μία σοβαρή οικονομική κρίση, που

εμφανίστηκε σε πολλές χώρες παράλληλα. Στη χώρα μας η παρούσα κρίση έλαβε ιστορικές διαστάσεις, είχε πολύ ισχυρές και μακροπρόθεσμες κοινωνικές και πολιτικές επιπτώσεις και μεγάλη διάρκεια. Έχει γι' αυτό ιδιαίτερη αξία να εξεταστούν οι διακυμάνσεις στην εγκληματικότητα κατά τη διάρκεια της τρέχουσας κρίσης στην Ελλάδα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει να εξεταστούν τα δεδομένα από την ελληνική κρίση σε αντιπαραβολή με αντίστοιχα δεδομένα άλλων χωρών από την πρόσφατη κρίση ή με μακροχρόνιες αναλύσεις των κρίσεων μέχρι σήμερα.

2. ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ: ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

2.1. Μακροχρόνιες συσχετίσεις οικονομικών κύκλων και εγκληματικότητας

Βάσει της ανάλυσης παλαιότερων δεδομένων, των υφέσεων μεταξύ 1933 και 1981 στις ΗΠΑ,¹⁶ υποστηρίχθηκε ότι οι οικονομικοί κύκλοι επιδρούν ενισχυτικά στην εγκληματικότητα μέσα από τους εξής μηχανισμούς. Πρώτον, αυξάνεται η πιθανότητα ανομίας (μείωση των νόμιμων μέσων για τα προηγούμενα πρότυπα επιβίωσης, που προάγει την τάση για εγκληματική ανεύρεση πόρων –π.χ. κλοπή, ληστεία– παρά τον κίνδυνο σύλληψης και φυλάκισης). Δεύτερον, αυξάνεται η βαρύτητα εγκληματικών πράξεων (άνθρωποι βρίσκονται στα σπίτια τους περισσότερο ή υπερασπίζονται την παρουσία τους ισχυρότερα, προάγοντας ληστείες, τραυματισμούς και φόνους). Τρίτον, μέσω της χρήσης αλκοόλ και ουσιών εξάρτησης (γενικά η χρήση παρέχει κίνητρα και μέσα για εγκλήματα, αλλά σε περιόδους κρίσης τείνει να μειώνεται –αν και αυτό δεν είναι σταθερό σε κάθε οικονομική κρίση). Τέταρτον, χαλαρώνει η αστυνόμευση (συνήθως κατά την κρίση μειώνονται οι πόροι για την αστυνόμευση και την απονομή δικαιοσύνης, που είναι παράγοντες ανασταλτικοί για το έγκλημα).

Ωστόσο, στην ίδια μελέτη δεν βρέθηκε καθολική επίδραση των οικονομικών υφέσεων στην εγκληματικότητα, αλλά επίδραση διαφοροποιημένη ανάμεσα στους τύπους των εγκλημάτων. Συγκεκριμένα, ισχυρά αυξητική επίδραση βρέθηκε για τις διαρρήξεις και τις ληστείες, αλλά με αντίστροφη τάση ειδικά για τις κλοπές αυτοκινήτων. Οι ανθρωποκτονίες δεν παρουσίασαν κυκλική διακύμανση. Πιο πρόσφατη μακροχρόνια μελέτη των οικονομικών κύκλων στις ΗΠΑ, επέκτεινε την ίδια γραμμή ανάλυσης της προαναφερόμενης μελέτης κατά 26 έτη και 4 ακόμα οικονομικές κρίσεις, συμπεριλαμβανομένης και της πρόσφατης, του 2007.¹⁷ Η στατιστική αυτή ανάλυση επιβεβαίωσε τα κύρια ευρήματα της προηγούμενης μελέτης. Οι οικονομικές υφέσεις σχετίζονταν με αύξηση των διαρρήξεων και των

ληστειών αλλά με μείωση των κλοπών αυτοκινήτων, ενώ δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ υφέσεων και ανθρωποκτονιών.

Άλλες μελέτες με χρονικές σειρές βρήκαν επίσης σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ εγκληματικότητας και οικονομικού κύκλου, αλλά είτε δεν αφορούσαν τόσο μακρά διαστήματα όσο οι προαναφερόμενες,⁸ είτε αφορούσαν ορισμένες μόνο κατηγορίες εγκλημάτων, όπως τα εγκλήματα στο δρόμο⁹ ή τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας.¹⁰ Πολλές μελέτες βρήκαν επίσης ότι σε περιόδους οικονομικών κρίσεων η θνησιμότητα που οφείλεται σε ανθρωποκτονίες, αυξάνεται.¹⁸ Επειδή όμως υπήρξαν και μελέτες που δεν βρήκαν αντίστοιχες συσχετίσεις, μία πρόσφατη εκτενής ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας για λογαριασμό του γερμανικού Ινστιτούτου Μελέτης της Εργασίας, συμπεραίνει ότι τα υπάρχοντα εμπειρικά δεδομένα δεν παρέχουν σταθερή τεκμηρίωση της σύνδεσης μεταξύ οικονομικών υφέσεων και παρανομίας.¹³ Ωστόσο, επισημαίνεται ότι τα ευρήματα των μακροχρόνιων μελετών είναι τα πλέον μεθοδολογικά ισχυρά και τεκμηριώνουν μία σαφή επίδραση των οικονομικών κύκλων στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και όχι στα βίαια εγκλήματα (ανθρωποκτονίες, προκλήσεις βλάβης, βιασμούς).

2.2. Σχέσεις της εγκληματικότητας με συγκεκριμένους οικονομικούς παράγοντες

Από όλους τους μακρο-οικονομικούς παράγοντες που θεωρητικά θα μπορούσαν να συνδέονται με την εγκληματικότητα, περισσότερο έχει διερευνηθεί η ανεργία. Προφανώς αυτό συμβαίνει γιατί είναι θεωρητικά πιο ξεκάθαρο το πώς η ανεργία μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένη πιθανότητα ανομίας, να δημιουργήσει δηλαδή αυξημένο κίνητρο για παρανομία.¹⁹ Επιπλέον, επειδή η ανεργία είναι ένα κατεξοχήν κυκλικό φαινόμενο, το επίπεδό της διακυμαίνεται σχεδόν πάντοτε κατά τους οικονομικούς κύκλους. Υπάρχει βέβαια η θεωρητική αμφισβήτηση της παραπάνω υπόθεσης με την εναλλακτική υπόθεση ότι η συσχέτιση εμφανίζεται επειδή η ανεργία και η εγκληματικότητα αντανακλούν εκ παραλλήλου την ευαλωτότητα που εμφανίζουν ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες και για τις δύο.²⁰

Οι περισσότερες σχετικές μελέτες έδειξαν ότι υφίσταται επίδραση της ανεργίας στην εγκληματικότητα, ιδιαίτερα όσον αφορά τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, αν και υπήρξαν και μελέτες που δεν βρήκαν σημαντικές συσχετίσεις της ανεργίας ούτε με αυτόν τον τύπο εγκλημάτων, όπως επισημαίνεται στη σχετική ανάλυση για το Αμερικανικό Κογκρέσο το 2010.¹⁵ Οι περισσότερες σχετικές μελέτες μέχρι σήμερα αφορούν την οικονομία των ΗΠΑ

και τόσο οι παλαιότερες όσο και οι πιο πρόσφατες έχουν δείξει συσχέτιση της ανεργίας με την εγκληματικότητα, είτε εξετάζοντας τις μακροχρόνιες διακυμάνσεις είτε μέσα από τις συγκρίσεις μεταξύ πολιτειών και περιοχών. Από τις πρόσφατες μακροχρόνιες μελέτες στην οικονομία των ΗΠΑ, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει αυτή που βρήκε συνδιακύμανση της ανεργίας και των ποσοστών των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας, η οποία όμως είναι ισχυρότερη κατά τις περιόδους οικονομικής σταθερότητας και ασθενέστερη κατά τη διάρκεια οικονομικών υφέσεων.²¹ Σε άλλη μελέτη της συνδιακύμανσης ανεργίας-εγκληματικότητας κατά την περίοδο 1978–2005 σε επίπεδο εθνικό, πολιτειών και περιοχών, βρέθηκε ότι ισχυρή επίδραση υπάρχει ειδικά για τις διαρρήξεις και κλοπές.²²

Σε αρκετές άλλες χώρες πέραν των ΗΠΑ έχουν διερευνηθεί οι σχέσεις ανεργίας και εγκληματικότητας τα τελευταία χρόνια. Από τις σχετικές μελέτες στο Ηνωμένο Βασίλειο προέκυψε επίσης επίδραση της ανεργίας –τόσο των νέων όσο και όλων των ενηλίκων– στην εγκληματικότητα και ιδιαίτερα όσον αφορά τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας.²³ Παρόμοια ειδική επίδραση της ανεργίας των νέων σε διαρρήξεις, κλοπές και εγκλήματα σχετιζόμενα με ναρκωτικά έδειξε μελέτη στη Γαλλία την περίοδο 1990–2000.²⁴ Μακροχρόνια μελέτη (1979–2006) στον Καναδά έδειξε ότι η ανεργία σχετίζεται ειδικά με τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας αλλά όχι με τη συνολική εγκληματικότητα.²⁵ Παρόμοια ήταν τα ευρήματα πρόσφατης μελέτης στη Φιλανδία,²⁰ ενώ μακροχρόνια μελέτη στη Σουηδία (1975–2010) δεν βρήκε καμία σημαντική συσχέτιση μεταξύ ανεργίας και εγκληματικότητας οποιουδήποτε τύπου.²⁶ Ειδική επίδραση της ανεργίας επί των ποσοστών εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας ανέδειξε και ανάλυση στοιχείων από 16 ευρωπαϊκές χώρες παράλληλα την περίοδο 1996–2003.²⁷ Το εύρημα επιβεβαιώθηκε από πιο πρόσφατη μελέτη, με στοιχεία από 19 ευρωπαϊκές χώρες και για μεγαλύτερη περίοδο (1993–2009), η οποία υπολόγισε ότι κάθε ποσοστιαία μονάδα αύξησης της ανεργίας αυξάνει τα ποσοστά εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας κατά 9%.²⁸ Επιπλέον, μελέτη με στοιχεία από 26 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περίοδο 1970–2007 που υπολόγισε ειδικά την επίδραση της ανεργίας στις ανθρωποκτονίες, βρήκε κατά μέσο όρο αύξηση 0,79% στις ανθρωποκτονίες για κάθε ποσοστιαία μονάδα αύξησης της ανεργίας.²⁹

Συνοψίζοντας, η πλειοψηφία των μελετών σε διαφορετικές χώρες και με διαφορετικές μεθοδολογίες δείχνει επίδραση της ανεργίας στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, αλλά δεν υπάρχει ανάλογη σύμπτωση των ευρημάτων όσον αφορά άλλους τύπους εγκλημάτων ή το σύνολο της εγκληματικής δραστηριότητας.

Το γεγονός αυτό έχει απασχολήσει τελευταία τον διάλογο για την επίδραση των οικονομικών παραγόντων γενικότερα στην εγκληματικότητα. Πολλοί μελετητές υποστηρίζουν ότι άλλοι οικονομικοί δείκτες μπορεί να είναι πιο κατάλληλοι για να αποτυπώσουν την επίδραση του οικονομικού κύκλου στην εγκληματικότητα, όπως το ύψος των μισθών,¹³ οι κατασχέσεις, το ακαθάριστο εθνικό προϊόν ή η ψυχολογία του καταναλωτή.¹⁵ Άλλοι επίσης θεωρούν ότι, επειδή κάθε οικονομική συγκυρία αποτελεί διαφορετικό γενικό πλαίσιο για την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς, πρέπει να συνηγορούνται παράλληλα οι σχέσεις της ανεργίας και άλλων οικονομικών παραγόντων με την εγκληματικότητα· προτείνουν λοιπόν σε αυτό τον πλαίσιο διάφορους συνδυασμούς παραγόντων, όπως του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, του κατά κεφαλήν ακαθάριστου προϊόντος και των χαμηλών εισοδημάτων,³⁰ ή των μισθών, του επιπέδου εκπαίδευσης και του ανθρώπινου κεφαλαίου,¹³ καθώς και τον συνυπολογισμό σε αυτές τις σχέσεις ρυθμιστικών παραγόντων, όπως ο πληθωρισμός.³¹

2.3. Τα δεδομένα από την πρόσφατη «Μεγάλη Ύφεση»

Μία αφορμή για έντονη συζήτηση και αναζήτηση όσον αφορά τις «οικονομικές αιτίες» της εγκληματικότητας, υπήρξε η ανάλυση των σχετικών δεδομένων από την πρόσφατη οικονομική κρίση στην Αμερική και σε πολλές άλλες χώρες, η οποία λόγω της σφοδρότητάς της ονομάστηκε «Μεγάλη Ύφεση» (Great Recession) – η ισχυρότερη και μακρύτερης διάρκειας ύφεση στις ΗΠΑ μετά από την κρίση του '30 (Great Depression). Η πρόσφατη αυτή κρίση είχε ισχυρές επιδράσεις στην οικονομία, που αντανακλώνονται στην πορεία όλων των μακρο-οικονομικών δεικτών και, ως εκ τούτου, ήταν αναμενόμενο να έχει αντίστοιχα σημαντικές κοινωνικές επιπτώσεις. Ειδικά όσον αφορά την εγκληματικότητα, η περίοδος της κρίσης (2007–2009) παρεμβλήθηκε σε μία μακρά περίοδο σταδιακής πτώσης τόσο της συνολικής εγκληματικότητας όσο και πολλών κατηγοριών εγκλημάτων, από τις αρχές της δεκαετίας του '90 στις ΗΠΑ και σε πολλές άλλες αναπτυγμένες οικονομικά χώρες. Το ενδιαφέρον στοιχείο ήταν ότι, παρόλο που θα ήταν αναμενόμενο η κρίση να επιφέρει αντιστροφή της πτωτικής τάσης στην εγκληματικότητα, η προαναφερόμενη πτώση συνεχίστηκε κατά την περίοδο της κρίσης αλλά και μετά από αυτήν.¹² Εκτιμάται, μάλιστα, ότι δεν επηρεάστηκε ούτε ο ρυθμός πτώσης της στις ΗΠΑ όσον αφορά τις μείζονες κατηγορίες εγκλημάτων, με εξαίρεση τις διαρρήξεις, στις οποίες η πτώση επιβραδύνθηκε (από 2,5% προ της κρίσης σε 1,2% μετά από αυτήν).³²

Τα ερωτήματα που τέθηκαν από τα νέα δεδομένα μπορούν να διατυπωθούν ως εξής: είτε τα ευρήματα όλης της

προηγηθείσας έρευνας δεν είναι έγκυρα, είτε η σύνδεση μεταξύ οικονομικής ύφεσης και εγκληματικότητας που παρατηρήθηκε επί πολλές δεκαετίες, έχει διαρραγεί.¹² Εφόσον όμως επί σειρά ετών και πριν την πρόσφατη κρίση υπάρχει μείωση της εγκληματικότητας ανεξάρτητα των διακυμάνσεων στην οικονομία, η αποσύνδεση του εγκλήματος από τις οικονομικές συνθήκες θα πρέπει να συζητηθεί ως φαινόμενο που προηγήθηκε της Μεγάλης Ύφεσης. Μελέτες πάνω στα πρόσφατα σχετικά δεδομένα με διαφορετικές μεθοδολογίες επιβεβαιώνουν αυτήν την «αποσύνδεση», τουλάχιστον στις ΗΠΑ. Για παράδειγμα, κατά την περίοδο της κρίσης και περί αυτής δεν βρέθηκε σημαντική επίδραση ούτε της ανεργίας³³ ούτε των κατασχέσεων³⁴ επί της εγκληματικότητας κατά της ιδιοκτησίας, ούτε των μη εξυπηρετούμενων στεγαστικών δανείων επί διαφόρων τύπων εγκληματικότητας.³⁵

Υπήρξαν όμως και μελέτες που υποστήριξαν εναλλακτικές υποθέσεις και ανέδειξαν άλλα χαρακτηριστικά στη σύγχρονη σχέση οικονομικών συνθηκών και εγκληματικότητας. Για παράδειγμα, υποστηρίχθηκε ότι η ανεργία κατά την κρίση ανέκοψε την πτώση της εγκληματικότητας στις ΗΠΑ και σε άλλες χώρες, η οποία θα ήταν πιο έντονη αν δεν υπήρχε αυτή η επίδραση. Σε μελέτη στοιχείων από 20 αναπτυγμένες χώρες υπολογίστηκε ότι αυτή η επιβράδυνση ισοδυναμεί με άνοδο της εγκληματικότητας κατά 5,2% την περίοδο 2008–2012, κατά την οποία η ανεργία αυξήθηκε κατά 4% κατά μέσο όρο, ενώ παράλληλα βρέθηκε σημαντική επίδραση της ανεργίας επί του ποσοστού ληστειών, διαρρήξεων, ανθρωποκτονιών και του συνόλου εγκλημάτων για όλη την περίοδο 1970–2010.³⁶ Επιπλέον, τα στοιχεία από ορισμένες χώρες δείχνουν σαφώς διαφορετική επίδραση της πρόσφατης κρίσης από αυτή που παρατηρήθηκε στις ΗΠΑ. Για παράδειγμα, στην Ιταλία κατά την κρίση 2007–2009 παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση των κλοπών αλλά όχι των ληστειών, και ιδιαίτερα στις περιοχές με ασθενέστερη δράση του οργανωμένου εγκλήματος.³⁷

Άλλες μελέτες εντός των ΗΠΑ υπολόγισαν τη συσχέτιση του αριθμού των κατασχέσεων με την εγκληματικότητα ανά κομητεία (county) ή μικρές περιοχές–γειτονιές, επειδή οι κατασχέσεις ήταν βασικό χαρακτηριστικό της τρέχουσας κρίσης, έφτασαν σε ιστορικά υψηλά και επηρέασαν σημαντικά τις τοπικές κοινωνίες. Αυτές οι μελέτες χωρικής (spatial) ανάλυσης έδειξαν ότι οι κατασχέσεις σχετίζονται ισχυρά με την εγκληματικότητα κατά της ιδιοκτησίας όταν συγκρίνονται κομητείες μεταξύ τους³⁸ και ότι παρατηρείται σημαντική αύξηση των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας, των βίαιων εγκλημάτων και της συνολικής εγκληματικότητας στις περιοχές που βρίσκονται σε μικρή απόσταση γύρω από τις κατασχέσεις.³⁹

Τέλος, πρόσφατα τέθηκε στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος το λεγόμενο «έγκλημα του λευκού κολάρου» (white-collar crime), που ορίζεται ως το οικονομικό έγκλημα το οποίο δεν διενεργείται από κοινούς εγκληματίες, αλλά συνίσταται σε μεγάλου μεγέθους απάτες από πρόσωπα κύρους με υψηλές οικονομικές, πολιτικές ή διοικητικές θέσεις. Συμπεριλαμβάνει απάτες από ασφαλιστικές εταιρείες, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ιδρύματα υπηρεσιών υγείας και άλλες επιχειρήσεις, διαφθορά (χρηματισμοί, κακοδιαχείριση), υπεξαιρέσεις, καταχρήσεις κ.λπ. στη διαχείριση δημόσιων ή εταιρικών οικονομικών, ξέπλυμα χρήματος, απάτη μαζικής κλίμακας στην αγορά κ.ά. Παρατηρείται ότι τόσο η μακροχρόνια πτώση της κοινής εγκληματικότητας όσο και η φαινομενικά μειωμένη επίδραση της οικονομικής ύφεσης στην εγκληματικότητα συμβαδίζουν με την άνοδο του εγκλήματος του λευκού κολάρου. Παρόλο που με την πρόσφατη κρίση διαφάνηκε ότι αυτή η εγκληματική δραστηριότητα συμβάλλει καθοριστικά στην εκδήλωση ή τουλάχιστον στην πυροδότηση της οικονομικής ύφεσης, διαπιστώνεται ότι το σύγχρονο νομικό σύστημα δεν επαρκεί για την προστασία των κοινωνιών από αυτόν τον τύπο εγκλήματος και οι υπεύθυνοι μένουν σε μεγάλο βαθμό ατιμώρητοι.^{40,41} Δυστυχώς, μεθοδολογικά έγκυρα και μακροπρόθεσμα στοιχεία δεν υπάρχουν για να τεκμηριωθεί εάν το έγκλημα του λευκού κολάρου αυξάνεται κατά την κρίση ή –όπως είναι λογικά αναμενόμενο– προ της εκδήλωσής της.⁴² Ωστόσο, νέες έρευνες επιστημαίνουν ότι υπάρχει σαφής προσπάθεια απόκρυψης του ρόλου αυτού του εγκλήματος στην κρίση –και συγκεκριμένα στη Μεγάλη Ύφεση– και του κινδύνου που συνεχίζει να συνιστά για την οικονομία.^{42,43} Οι πρώτες απόπειρες μελέτης της σχέσης του οικονομικού εγκλήματος και της πρόσφατης οικονομικής κρίσης παρέχουν ορισμένες θετικές ενδείξεις, όπως προκύπτει από μελέτες περίπτωσης (case studies)⁴⁴ και από το εύρημα ότι οι συλλήψεις για κατάχρηση ως ποσοστό στο σύνολο των συλλήψεων αυξήθηκαν σημαντικά προ και κατά τη διάρκεια της τελευταίας κρίσης (2006–2008) στις ΗΠΑ.⁴⁵ Σε κάθε περίπτωση, το σύγχρονο οικονομικό έγκλημα και ειδικά στη μεγάλη κλίμακα που μπορεί αυτό να συμβεί, ανοίγει άλλες οδούς πιθανής άμεσης σύνδεσης της εγκληματικότητας με την οικονομική κρίση. Τα φαινόμενα αυτά απαιτούν ιδιαίτερη μελέτη στο μέλλον, από την οποία ίσως προκύψουν απαντήσεις και για τις διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στις σύγχρονες κοινωνίες για τη σχέση άλλων οικονομικών παραγόντων με την εγκληματικότητα, όπως περιγράφηκαν παραπάνω.

3. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΑΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η τρέχουσα οικονομική κρίση στην Ελλάδα εκδηλώ-

θηκε –αν και με χρονική καθυστέρηση– στο πλαίσιο της διεθνούς κρίσης, αλλά επέδειξε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σε σύγκριση ακόμα και με χώρες που βίωσαν ισχυρή κρίση. Πέρα από ιδιαιτερότητές της στο επίπεδο των οικονομικών αιτιών και των μακρο-οικονομικών δεδομένων, η ελληνική κρίση έχει ιδιαίτερα σοβαρές κοινωνικές επιπτώσεις, οδηγεί σε ιστορικές οικονομικές και κοινωνικές αναδιαρθρώσεις, ενώ έχει λάβει πρωτοφανείς διαστάσεις όσον αφορά τη σφοδρότητα και τη διάρκεια της.

Μέσα στο πλαίσιο των προβληματισμών που δημιουργήθηκαν από τη Μεγάλη Ύφεση για τους οικονομικούς συντελεστές της εγκληματικότητας, είναι ενδιαφέρον να εξεταστεί η πιθανή επίδραση της ελληνικής κρίσης στην εγχώρια εγκληματικότητα. Πιο συγκεκριμένα θα εξετάσουμε μέσα από τις προϋπάρχουσες μελέτες και τα σχετικά δεδομένα: (α) αν τεκμηριώνεται σημαντική επίδραση της τρέχουσας κρίσης στη συνολική εγκληματικότητα και αν αυτή η επίδραση αφορά συγκεκριμένους τύπους εγκλήματος και (β) αν μπορούν να εντοπιστούν στη χώρα μας οικονομικοί παράγοντες που έχουν ειδικής βαρύτητας σχέση με τη διακύμανση της εγκληματικότητας (συνολικής ή ορισμένου τύπου).

3.1. Εγκληματικότητα και τρέχουσα οικονομική κρίση στην Ελλάδα

Σε αντίθεση με τις ΗΠΑ και αρκετές άλλες χώρες, ως σύνολο η εγκληματικότητα στην Ελλάδα βρισκόταν σε διαρκή αύξηση από τις αρχές της δεκαετίας του '90 μέχρι το ξέσπασμα της πρόσφατης κρίσης. Αν χρησιμοποιηθεί ο συνολικός αριθμός παραβατών κατ' έτος ως ένας αδρός δείκτης εγκληματικότητας, τα στοιχεία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης δείχνουν μια σταδιακή αύξηση, από 9.997 παραβάτες το 1991 σε 24.784 το 2007.⁴⁶ Η επιτάχυνση αυτής της τάσης κατά τη διάρκεια της κρίσης γίνεται εμφανής αν υπολογίσει κανείς ότι υπήρξε σχεδόν διπλασιασμός αυτού του δείκτη μεταξύ 2007 και 2010, με συνολικό αριθμό παραβατών 52.088 το 2010 και σταδιακή υποχώρηση του αριθμού αυτού στα προ της κρίσης επίπεδα μέχρι το 2012, σε 25.710 παραβάτες. Ως μία αδρή αριθμητική ένδειξη μπορούμε να εκτιμήσουμε ότι ο διπλασιασμός του αριθμού παραβατών κατ' έτος που παρατηρήθηκε σε σχέση με την περίοδο πλέον των 15 ετών προ της κρίσης, σημειώθηκε εντός των 3 πρώτων ετών της κρίσης (αν και η κρίση γίνεται εμφανής στη χώρα μας μετά το 2008). Σε μελέτη που βασίστηκε στις καταγεγραμμένες εγκληματικές ενέργειες από το τμήμα καταγραφής και ανάλυσης εγκλημάτων του αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, βρέθηκε σημαντική αύξηση της συνολικής εγκληματικότητας (αδρός δείκτης ανά 100.000 κατοίκους) μεταξύ των ετών 2008 και 2011.⁴⁷

Σε πιο πρόσφατη σύγκριση του συνολικού δείκτη εγκληματικότητας μεταξύ των ετών 2008, 2010, 2012 και 2014 με βάση στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ), βρέθηκε επίσης σημαντική αύξηση, η οποία ωστόσο παρατηρείται τα πρώτα χρόνια (από $445,25 \pm 104,43$ το 2008 σε $692,51 \pm 118,00$ το 2010), με σταθεροποίηση του δείκτη από τότε και μετά.⁴⁸

Όσον αφορά τις κατηγορίες και τους τύπους εγκλημάτων, στις προαναφερόμενες μελέτες σημαντική αύξηση παρουσιάζεται μεταξύ 2008 και 2011 σε ανθρωποκτονίες, εκβιασμούς, απάτες, παράνομη οπλοκατοχή, κλοπές/διαρρήξεις και ληστείες.⁴⁷ Τα εγκλήματα της συγκεκριμένης τυπολογίας που δεν εμφάνισαν σημαντική αύξηση ήταν τα σχετιζόμενα με το σεξ (βιασμοί, σεξουαλική εκμετάλλευση κ.λπ.) και με τα ναρκωτικά. Κατά την περίοδο 2008–2014 σημαντική και συνεχής αυξητική τάση παρουσιάστηκε σε εκβιασμούς, απάτες, παράνομη οπλοκατοχή και επαιτεία. Πορεία σχήματος αντίστροφου U, με σημαντική αύξηση από το 2008 μέχρι την περίοδο 2010–2012 και επανυποχώρηση μέχρι το 2014, εμφάνισαν οι ανθρωποκτονίες, οι κλοπές/διαρρήξεις και οι ληστείες.⁴⁸ Όσον αφορά το μέγεθος της αύξησης, το μεγαλύτερο ποσοστό εμφανίστηκε στις ληστείες και ακολουθούσε η αύξηση στις ανθρωποκτονίες.

Σε μελέτη που εκτίμησε ειδικά τη θνησιμότητα λόγω ανθρωποκτονιών κατά τη διάρκεια της κρίσης στην Ελλάδα, βρέθηκε ότι ο δείκτης ανά 100.000 κατοίκους αυξήθηκε από 1.11 την πενταετία 2003–2007 σε 1.49 την περίοδο 2008–2012.⁴⁹ Παρομοίως, από άλλη μελέτη βρέθηκε αύξηση κατά 38% στα χρόνια της κρίσης (2009–2012) σε σύγκριση με τα προ της κρίσης επίπεδα (2005–2008), ιδιαίτερα μεγαλύτερη αύξηση των θυμάτων που ήταν άνδρες (45%), νεαρής ηλικίας (20–34 ετών, 81%) ή ηλικιωμένοι (μεγαλύτεροι από 80 ετών, 69%).⁵⁰ Εξετάζοντας τους αντίστοιχους δείκτες της ΕΛΣΤΑΤ για άλλους τύπους εγκλημάτων, παρατηρείται αύξηση των κλοπών κατά 41% και των διαρρήξεων κατά 47% την περίοδο 2009–2011, με υποχώρηση στα προηγούμενα επίπεδα μέχρι το 2013, ενώ επίσης κατά τις ίδιες περιόδους αύξηση των ληστειών κατά 101% με αντίστοιχη υποχώρηση. Με υπολογισμό της ετήσιας αύξησης στον αριθμό των καταγεγραμμένων από την αστυνομία εγκλημάτων βρέθηκαν τα εξής κατ' έτος ποσοστά αύξησης για την περίοδο 2009–2012: κλοπές και διαρρήξεις 20,9%, ληστείες 27,2%, ανθρωποκτονίες 15,3%, ενώ μείωση των βιασμών κατά 21,9%.⁵¹ Συνοψίζοντας, τόσο τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας όσο και τα βίαια εγκλήματα εμφάνισαν σημαντική αύξηση κατά τα πρώτα χρόνια της ελληνικής κρίσης και επάνοδο στα προ της κρίσης επίπεδα σταδιακά μετά το 2011.

3.2. Παράγοντες με επίδραση στην εγκληματικότητα κατά την ελληνική κρίση

Όπως γίνεται φανερό από τα προαναφερθέντα δεδομένα, η τόσο ισχυρή αύξηση της εγκληματικότητας τα πρώτα χρόνια της κρίσης στην Ελλάδα είναι εύλογο να συμβαδίζει με αντίστοιχες ισχυρές διακυμάνσεις των φαινομένων που συνιστούν ή αντανακλούν την οικονομική κρίση, όπως η αύξηση της ανεργίας, η μείωση του παραγόμενου προϊόντος, η πτώση των εισοδημάτων κ.ά. Ωστόσο, πέραν των λογικών υποθέσεων, η μελέτη στοιχείων επί του θέματος είναι εξαιρετικά περιορισμένη, όπως και γενικά η μελέτη της σχέσης μεταξύ οικονομικών παραγόντων και εγκληματικότητας στη χώρα μας.

Πρόσφατη μελέτη εξέτασε την πιθανή επίδραση οικονομικών παραγόντων –συγκεκριμένα ανεργίας και μέσου επιπέδου μηνιαίων μισθών– στην εγκληματικότητα στην Ελλάδα την περίοδο 1991–2010.⁴⁶ Η περίοδος περιλαμβάνει και τα πρώτα χρόνια της οικονομικής κρίσης, αλλά η ανάλυση δεν διαχωρίζει την επίδραση της κρίσης ή επιδράσεις κατά τη διάρκεια της κρίσης. Βρέθηκε ότι η ανεργία και το μέσο επίπεδο μισθών επηρεάζουν σημαντικά την εγκληματικότητα ως σύνολο αλλά δεν εμφανίζουν ειδική συσχέτιση με καμία μείζονα κατηγορία εγκλημάτων (η μόνη σημαντική συσχέτιση ήταν μεταξύ εκβιασμών και μέσου μισθού). Αντίθετα ωστόσο ήταν τα ευρήματα άλλης μελέτης για μία μικρότερη περίοδο προ της κρίσης στην Ελλάδα, 1991–1998, η οποία με διαφορετική μεθοδολογία βρήκε σημαντική επίδραση της ανεργίας στην εγκληματικότητα κατά της ιδιοκτησίας και όχι στα βίαια εγκλήματα.⁵² Στην ίδια μελέτη βρέθηκε ότι τα υψηλότερα ποσοστά εξιχνίασης εγκλημάτων επιδρούν αποτρεπτικά για τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας αλλά όχι για τα βίαια εγκλήματα. Η εξέταση μίας μεγαλύτερης περιόδου, επίσης προ της κρίσης στην Ελλάδα (1991–2007), έδειξε και πάλι ειδική σχέση της ανεργίας με ληστείες, κλοπές αυτοκινήτων και λαθρεμπόριο, ανάμεσα σε 14 τύπους εγκλημάτων που εξετάστηκαν.⁵³

Η φαινομενική αντίφαση των προαναφερόμενων ευρημάτων για τη σχέση μεταξύ ανεργίας και ορισμένου τύπου εγκληματικότητας μπορεί να αντανακλά την ιδιαιτερότητα της ελληνικής κρίσης. Επειδή κατά την κρίση επήλθε, παράλληλα με την εκτίναξη της ανεργίας, έντονη αύξηση πολλών τύπων εγκλημάτων, μπορούμε να υποθέσουμε ισχυρές συσχετίσεις μεταξύ τους αυτήν την περίοδο. Έτσι, ίσως η ειδικότητα στη συσχέτιση ανεργίας και ορισμένων τύπων εγκλημάτων στην προ της κρίσης περίοδο εξαφανίζεται, όταν συμπεριλαμβάνονται τα πρώτα χρόνια της κρίσης στην ανάλυση. Χρειάζεται όμως περαιτέρω ανάλυση χρονικής σειράς των στοιχείων για να ελεγχθεί αυτή η υπόθεση.

Πέρα από τον εντοπισμό ειδικών οικονομικών παραγόντων που μπορεί να επηρεάζουν την εγκληματικότητα, όπως η ανεργία και η οικονομική δυσχέρεια, η επίδραση της κρίσης επί της εγκληματικότητας μπορεί να συνίσταται σε ένα σύμπλεγμα πολλών οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών που αυτή εμπεριέχει. Ένας δείκτης που συνηγορεί υπέρ της ευοδωτικής επίδρασης της κρίσης στην εγκληματικότητα –και ιδίως όσον αφορά σε βίαια εγκλήματα– είναι η παρατηρούμενη κατά την κρίση αύξηση επιθετικών συμπεριφορών άλλου είδους. Για παράδειγμα, οι αυτοκτονικότητες, που συνιστά μία μορφή (ενδοβαλλόμενης) επιθετικότητας, εμφάνισε σαφή αύξηση κατά τη διάρκεια της κρίσης, όπως καταγράφηκε από πολλές σχετικές μελέτες^{54–58} και επιπλέον η αύξηση των αυτοκτονιών συνιστά μία σημαντική αλλαγή τάσης στην ελληνική κοινωνία, όπως έδειξε μακρόχρονη μελέτη (περιόδου 1992–2012) με ανάλυση χρονικής σειράς.⁵⁹ Η επιθετικότητα που καταγράφηκε με σχετικό ερωτηματολόγιο σε εφήβους κατά την περίοδο της κρίσης στην Ελλάδα, εμφάνισε υψηλά ποσοστά και σημαντική συσχέτιση με την οικονομική δυσχέρεια που συνεπάγεται την έλλειψη βασικών αγαθών.⁶⁰ Τέλος, βρέθηκε ότι τα γναθοπροσωπικά κατάγματα εξαιτίας διαπροσωπικής συμπλοκής αυξήθηκαν σημαντικά κατά την τρέχουσα κρίση στην Ελλάδα, εύρημα που αποτελεί δείκτη αυξανόμενης διαπροσωπικής βίας.⁶¹

4. ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως έγινε φανερό από τα παραπάνω, τα δεδομένα από την πρόσφατη κρίση παρείχαν πολλές και αποκλίνουσες ενδείξεις σχετικά με τους προβληματισμούς για τις οικονομικές αιτίες της εγκληματικότητας. Η πορεία της εγκληματικότητας στις ΗΠΑ και ορισμένες άλλες χώρες κατά τη Μεγάλη Ύφεση ενίσχυσε σημαντικά την αμφισβήτηση της επίδρασης που μπορεί να έχουν η οικονομική ύφεση και οι οικονομικές συνθήκες εν γένει στην εγκληματικότητα. Υπήρξαν ενδείξεις ότι αυτή η επίδραση συνεχίζει να υφίσταται αν και σε μικρότερο βαθμό (η ύφεση δεν ανέκοψε αλλά επιβράδυνε την πτωτική πορεία της εγκληματικότητας) ή μέσω άλλων μηχανισμών (π.χ. εγκληματικότητα σχετιζόμενη με την υπερχρέωση και τις κατασχέσεις). Ωστόσο, οι γενικές τάσεις που εμφανίζονταν στα στοιχεία των προηγούμενων δεκαετιών –επίδραση της ύφεσης και ειδικά της ανεργίας, κυρίως στην εγκληματικότητα κατά της ιδιοκτησίας– έχουν πλέον περιορισμένη γενικευσιμότητα.

Από την άλλη πλευρά, η ελληνική κρίση παρείχε δεδομένα σύμφωνα με τις θεωρητικές προβλέψεις για την επίδρασή της στην εγκληματικότητα –συνολική, εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και βίαια εγκλήματα. Παρότι ο βαθμός αύξησης που παρατηρήθηκε στη χώρα κατά τα

πρώτα έτη της κρίσης ήταν εξαιρετικά μεγάλος, διατυπώθηκε η άποψη ότι μπορεί να υπάρχει υπερβολή στο πόσο σημαντική και ανησυχητική θεωρήθηκε αυτή η αύξηση σε επίπεδο πολιτικής και δημόσιας συζήτησης,⁵¹ εφόσον οι δείκτες εγκληματικότητας παρέμειναν σε μέτρια επίπεδα σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά δεδομένα.⁶² Αυτό φυσικά δεν μεταβάλλει τη σημασία των δεδομένων αυτών για τον έλεγχο των υποθέσεων περί επίδρασης της κρίσης επί της εγκληματικότητας. Τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε άλλες χώρες, η επίδραση αυτή ήταν σημαντική κατά τη διάρκεια της πρόσφατης κρίσης.⁶³

Ακριβώς οι παραπάνω αποκλίσεις και οι ιδιαιτερότητες που αναδείχθηκαν κατά την πρόσφατη διεθνή οικονομική κρίση, μπορούν να αξιοποιηθούν για περαιτέρω αναζήτηση και έρευνα επί του θέματος. Είναι φανερό ότι οι υπό εξέταση επιδράσεις στην εγκληματικότητα δεν είναι γενικές και μονοσήμαντες, αλλά σχετίζονται με το πλαίσιο και τη συγκυρία, με την ιστορική, οικονομική και κοινωνική έννοια των όρων. Δηλαδή, φαίνεται ότι κάποιοι συγκυριακοί παράγοντες –και ίσως ιδιαίτεροι στην ιστορική πορεία κάθε χώρας– προσδιορίζουν αν και κατά πόσο οικονομικές παράμετροι, όπως η ανεργία, η οικονομική δυσχέρεια, η πτώση της παραγωγής κ.ά., θα προάγουν την εγκληματική δραστηριότητα. Σε αυτή τη γραμμή αναζήτησης πολλά δεδομένα από την πρόσφατη κρίση μπορούν να διερευνηθούν. Επισημαίνουμε εδώ δύο ενδιαφέροντα στοιχεία που είναι ήδη εμφανή από την παραπάνω ανάλυση. Πρώτον, η επίδραση της πρόσφατης ύφεσης επί της εγκληματικότητας σε εθνικό επίπεδο συμβάδιζε σε μεγάλο βαθμό με τις μακροπρόθεσμες τάσεις στους δείκτες εγκληματικότητας. Έτεινε να επιφέρει αύξηση σε χώρες με αυξητικές τάσεις στους δείκτες κατά τη διάρκεια των προηγούμενων ετών (π.χ. Ελλάδα) ή να μην ανακόψει την πτώση σε χώρες με προϋπάρχουσα πτώση των σχετικών δεικτών (π.χ. ΗΠΑ). Παρόμοια παρατήρηση γίνεται και στην έκθεση του Γραφείου για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Office on Drugs and Crime, UNODC), όπου αναφέρεται ότι η αύξηση των ανθρωποκτονιών παρατηρήθηκε σε χώρες με ήδη υψηλά προϋπάρχοντα επίπεδα βίας.⁶³ Δεύτερον, η αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα εμφανίστηκε κυρίως στα πρώτα χρόνια της κρίσης, ενώ υπήρξε επάνοδος σε προ της κρίσης επίπεδα τουλάχιστον όσον αφορά τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας. Ωστόσο, στην Ελλάδα η οικονομική ύφεση συνεχίστηκε επί μακρόν, ουσιαστικά μέχρι σήμερα, και οι κοινωνικές της επιπτώσεις θα υφίστανται επί χρόνια. Η τόσο μεγάλη αύξηση της εγκληματικότητας κατά την περίοδο «προσαρμογής» στην κρισιακή κατάσταση και όχι στην εξέλιξή της –όπως ενδεχομένως θα αναμενόταν– αποτελεί μια ιδιάζουσα συνθήκη. Και αυτή δεν

συμβαδίζει με τις θεωρητικές προβλέψεις, γιατί η συνεχιζόμενη επίδραση των δυσμενών οικονομικών συνθηκών θα ήταν αναμενόμενο να επιφέρει σταθερά υψηλότερους δείκτες εγκληματικότητας από τους προ της κρίσης. Είναι φανερό ότι για αυτήν την επίδραση υπήρξαν άλλοι διαμεσολαβητικοί παράγοντες που ήταν ευοδωτικοί στην έναρξη της κρίσης και άλλοι που επέδρασαν ανασταλτικά μετά. Η περαιτέρω έρευνα πιθανών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των «κλασικών» και άλλων «διαμεσολαβητικών» παραγόντων θα έχει μεγάλο θεωρητικό ενδιαφέρον για την εγκληματολογία. Για παράδειγμα, για να εξηγηθεί η συνεχής πτωτική τάση της εγκληματικότητας στις ΗΠΑ έχει προταθεί η επίδραση άλλων παραγόντων, όπως η «υποκειμενική αίσθηση για τις οικονομικές συνθήκες»⁶⁴ ή η «εμπιστοσύνη του καταναλωτή».¹⁰

Ωστόσο, παρά τα νέα δεδομένα, δεν αμφισβητείται ότι όχι μόνο σε μακρο-επίπεδο (π.χ. εθνικών δεικτών) αλλά και σε επίπεδο πληθυσμιακών ομάδων, περιοχών και ατόμων, οι δυσχερείς οικονομικές συνθήκες συμβαδίζουν με την εγκληματική δραστηριότητα. Γι' αυτό, οι συστάσεις για πολιτικές που μειώνουν την εγκληματικότητα, περιλαμβάνουν και σήμερα προγράμματα εργασιακής ένταξης, αύξηση των ευκαιριών στην αγορά εργασίας,¹³ ενίσχυση της κοινωνικής προστασίας⁶⁵ καθώς και μακροπρόθεσμα μείωση της φτώχειας και των εισοδηματικών ανισοτήτων.⁶⁶ Για την Ελλάδα η εγκληματικότητα και η βία είναι μία ακόμα ηχηρή προειδοποίηση για την επείγουσα σημασία που έχουν για τη δημόσια υγεία η μείωση της ανεργίας, η κοινωνική προστασία και η διαφύλαξη των εισοδημάτων, ιδίως των πιο χαμηλών.

ABSTRACT

Is there an impact of economic recession on criminality? Analyzing data from the recent international and Greek crisis

G. KONSTANTAKOPOULOS,^{1,2} G. TSOUVELAS,¹ V. KONTAXAKIS¹

¹First Department of Psychiatry, Athens University Medical School, Eginition Hospital, Athens, Greece,

²Department of Psychosis Studies, Institute of Psychiatry, Psychology and Neuroscience, King's College London, UK

Archives of Hellenic Medicine 2018, 35(Suppl 1):36–45

A substantial body of research indicates that certain socio-economic factors, such as poverty, income inequalities and unemployment, are strongly associated with criminality, violence rates and public health in general. Recent studies have shown that crime rates increase during economic recessions and decrease during recovery. However, the fact that these findings are controversial limits their generalizability. The current literature review examines the relationship of criminality with economic recessions and specific economic factors, as well as the new empirical evidence derived from the recent economic crisis, which intensely affected many countries worldwide. Most longitudinal studies make evident a clear impact of economic cycles on property crime but not on violent crime. Among specific macro-economic factors, the role of unemployment has been most thoroughly studied and a significant impact of unemployment on criminality, and especially on property crime, has been found. It is of great interest to compare the current international evidence, as well as the data from longitudinal studies, with the respective findings from the current economic crisis in Greece. During the years 2008–2014 in Greece, there was a significant and continuous increase in many but not all crime types. Divergences and peculiarities in crime rate changes observed during the recent international economic crisis could be useful material for further reflections and investigations on possible mediating factors in the relationship between recession and criminality.

Key words: Criminality, Economic crisis, Greece, Recession, Unemployment

Βιβλιογραφία

- MIDDLETON J. Crime is a public health problem. *Med Confl Surviv* 1998, 14:24–28
- KRUG EG, MERCY JA, DALHBERG LL, ZWI AB. The world report on violence and health. *Lancet* 2002, 360:1083–1088
- WORLD HEALTH ASSEMBLY. Prevention of violence: public health priority (WHA 49, 25). World Health Organization, Geneva, 1996
- MATHERS C, FAT DM, BOERMA J. The global burden of disease: 2004 Update. World Health Organization, Geneva, 2008
- WINSTONE J (ed.). Mental health, crime and criminal justice: responses and reforms. Palgrave Macmillan, Hampshire, 2016
- PARE PP, FELSON R. Income inequality, poverty and crime across nations. *Br J Sociol* 2014, 65:434–458

7. WOLF A, GRAY R, FAZEL S. Violence as a public health problem: An ecological study of 169 countries. *Soc Sci Med* 2014, 104:220–227
8. GOULD ED, WEINBERG BA, MUSTARD DB. Crime rates and local labor market opportunities in the United States: 1979–1997. *Rev Econ Stat* 2002, 84:45–61
9. ARVANITES TM, DEFINA RH. Business cycles and street crime. *Criminology* 2006, 44:139–164
10. ROSENFELD R, FORNANGO R. The impact of economic conditions on robbery and property crime: The role of consumer sentiment. *Criminology* 2007, 45:735–769
11. BUSHWAY S, COOK PJ, PHILLIPS M. The net effect of the business cycle on crime and violence. In R ROSENFELD, M EDBERG, X FANG, CS FLORENCE (eds.), *Economics and youth violence: Crime, disadvantage, and community*. New York University Press, New York, 2013:23–52
12. ROSENFELD R. Crime and the Great Recession: Introduction to the Special Issue. *J Contemp Crim Justice* 2014, 30:4–6
13. MUSTARD DB. How do labor markets affect crime? New evidence on an old puzzle. Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn, 2010. Available at: <http://ftp.iza.org/dp4856.pdf>
14. DETOTTO C, OTRANTO E. Cycles in crime and economy revised. Centro Ricerche Economiche Nord Sud (CRENoS), CUEC, Cagliari, 2011. Available at: <http://crenos.unica.it/crenos/sites/default/files/WP11-07.pdf>
15. FRINKLEA KM. Economic downturns and crime. Congressional Research Service, Report for Congress, 2010. Available at: <https://www.hsdl.org/?view&did=28298>
16. COOJ PJ, ZARKIN GA. Crime and the business cycle. *J Legal Stud* 1985, 14:115–128
17. BUSHWAY S, COOK PJ, PHILLIPS M. The overall effect of the business cycle on crime. *German Economic Review* 2012, 13:436–446
18. FALAGAS ME, VOULOUMANOU EK, MAVROS MN, KALOGEROPOULOS DE. Economic crises and mortality: a review of the literature. *Int J Clin Pract* 2009, 63:1128–1135
19. ANDRESEN MA. Unemployment and crime: A neighborhood level panel data approach. *Soc Sci Res* 2012, 41:1615–1628
20. AALTONEN M, MACDONALD JM, MARTIKAINEN P, KIVIVUORI J. Examining the generality of the unemployment – crime association. *Criminology* 2013, 51:561–594
21. FALLAHI F, RODRIGUEZ G. Link between unemployment and crime in the US: A Markov-Switching approach. *Soc Sci Res* 2014, 45:33–45
22. PHILLIPS J, LAND KC. The link between unemployment and crime rate fluctuations: An analysis at the county, state, and national levels. *Soc Sci Res* 2012, 41:681–694
23. BELL DNF, BLANCHFLOWER DG. UK unemployment in the Great Recession. *National Institute Economic Review* 2010, 214:R3–R25
24. FOUGERE D, KRAMARZ F, POUGET J. Youth unemployment and crime in France. *Journal of the European Economic Association* 2009, 7:909–938
25. JANKOJA Z, POPLI G. Examining the link between crime and unemployment: a time-series analysis for Canada. *Appl Econ* 2015, 47:4007–4019
26. BLOMQUIST J, WESTERLUND J. A non-stationary panel data investigation of the unemployment–crime relationship. *Soc Sci Res* 2014, 44:114–125
27. ALTINDAG DT. Crime and unemployment: Evidence from Europe. *Int Rev Law Econ* 2012, 32:145–157
28. HUANG LH, HUANG YT. Impact of unemployment on crime in Europe. *Romanian Economic Journal* 2015, 57:3–36
29. STUCKLER D, BASU S, SUHRCKE M, COUTTS A, MCKEE M. The public health effect of economic crises and alternative policy responses in Europe: an empirical analysis. *Lancet* 2009, 374:315–323
30. ANDRESEN MA. Unemployment, business cycles, crime, and the Canadian provinces. *J Crim Justice* 2013, 41:220–227
31. BAUMER EP, ROSENFELD R, WOLFF KT. Are the Criminogenic Consequences of Economic Downturns Conditional? In R ROSENFELD, M EDBERG, X FANG, CS FLORENCE (eds.), *Economics and youth violence: Crime, disadvantage, and community*. New York University Press, New York, 2013:53–84
32. UGGEN C. Crime and the Great Recession. The Russell Sage Foundation and the Stanford Center on Poverty and Inequality, USA, 2012. Available at: http://users.soc.umn.edu/~uggen/crime_recession.pdf
33. HOLLIS CM. Identifying the effect of unemployment on property crimes: Analyzing the impact of the 2007/2008 economic recession. Georgetown University, Washington, DC, 2011. Available at: <https://repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/553773/hollisChristiana.pdf;sequence=1>
34. WOLFF KT, COCHRAN JC, BAUMER EP. Reevaluating foreclosure effects on crime during the “Great Recession”. *J Contemp Crim Justice* 2014, 30:41–69
35. JONES RW, PRIDEMORE WA. The foreclosure crisis and crime: Is housing-mortgage stress associated with violent and property crime in US metropolitan areas? *Soc Sci Q* 2012, 93:671–691
36. BUONANNO P, DRAGO F, GALBIATI R. Response of crime to unemployment: An international comparison. *J Contemp Crim Justice* 2014, 30:29–40
37. DE BLASIO G, MENON C. Down and out in Italian towns: Measuring the impact of economic downturns on crime. *Banca d’Italia Working papers* 2013:925
38. ARNIO AN, BAUMER EP, WOLFF KT. The contemporary foreclosure crisis and US crime rates. *Soc Sci Res* 2012, 41:1598–1614
39. PAYTON SB, STUCKY TD, OTTESMANN JR. The spatial extent of the effect of foreclosures on crime. *Soc Sci Res* 2015, 49:288–298
40. RYDER N. The financial crisis and white collar crime: The perfect storm? Edward Elgar, Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA, 2014
41. HEADWORTH S, HAGAN JL. White-collar crimes of the financial crisis. In SRVAN SLYKE, ML BENSON, FT CULLEN (Eds.), *The Oxford handbook of white-collar crime*. Oxford University Press, New York, 2016:275–293
42. PERALES M. The severity of white collar crime during the financial crisis. UC Merced Undergraduate Research Journal 2015, 8. Available at: <http://escholarship.org/uc/item/34n689q7>
43. VALUKAS AR. White-Collar Crime and Economic Recession. University of Chicago Legal Forum 2010, 1:2. Available at: <http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1454&context=uclf>
44. TOMASIC R. The financial crisis and the haphazard pursuit of financial crime. *J Financ Crime* 2011, 18:7–31

45. ROWLAND O. The impact of the Great Recession on white-collar crime. Baylor University, Waco, TX, 2015. Available at: https://baylor-ir.tdl.org/baylor-ir/bitstream/handle/2104/9423/Olivia_Rowland_honorsthesis.pdf?sequence=1&isAllowed=y
46. LASPA C. Do the economic factors affect criminality? Evidence from Greece, 1991–2010. *Eur J L Econ* 2015, 39:107–118
47. TSOUVELAS G, KONTAXAKIS V, GIOTAKOS O, KONSTANTAKOPOULOS G, KONTAXAKI M-I, PAPANISLANIS T. Financial crisis and criminality in Greece: 2008 vs 2011. *Psychiatriki* 2016, 27:54–57
48. TSOUVELAS G, KONSTANTAKOPOULOS G, VAKIRTZIS A, GIOTAKOS O, PAPANISLANIS T, KONTAXAKIS V. Crime in Greece during the years of financial crisis, 2008–2014. Accepted for publication in *Psychiatriki*
49. MICHAS G, VARYTIMIADI A, MICHA R. The Greek financial crisis and homicide rates: another reason to worry. *J Epidemiol Community Health* 2013, 67:1073
50. VRACHNIS N, VLACHADIS N, VLACHADI M, MASTORAKOS G, ILIODROMIDI Z. Homicides in Greece: Trends and features. *J Forensic Sci* 2015, 60:536–537
51. XENAKIS S, CHELIOTIS LK. Crime and economic downturn: The complexity of crime and crime politics in Greece since 2009. *Br J Criminol* 2013, 53:719–745
52. SARIDAKIS G, SPENGLER H. Crime, deterrence and unemployment in Greece: A panel data approach. *Soc Sci J* 2012, 49:167–174
53. KOLLIAS C, PALEOLOGOU SM. Labour market conditions and crime in Greece. *Int J Soc Econ* 2012, 39:983–999
54. MADIANOS MG, ALEXIOU T, PATELAKIS A, ECONOMOU M. Suicide, unemployment and other socioeconomic factors: evidence from the economic crisis in Greece. *Eur J Psychiatry* 2014, 28:39–49
55. ANTONAKAKIS N, COLLINS A. The impact of fiscal austerity on suicide: on the empirics of a modern Greek tragedy. *Soc Sci Med* 2014, 112:39–50
56. KONTAXAKIS V, PAPANISLANIS T, HAVAKI-KONTAXAKI B, TSOUVELAS G, GIOTAKOS O, PAPANISLANIS GN. Suicide in Greece: 2001–2011. *Psychiatriki* 2013, 24:170–174
57. FOUNTOULAKIS KN, SAVOPOULOS C, SIAMOULI M, ZAGGELIDOU E, MAGEIRIA S, IAKOVIDES ET AL. Trends in suicidality amid the economic crisis in Greece. *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci* 2013, 263:441–444
58. RACHIOTIS G, STUCKLER D, MCKEE M, & HADJICHRISTODOULOU C. What has happened to suicides during the Greek economic crisis? Findings from an ecological study of suicides and their determinants (2003–2012). *BMJ Open* 2015, 5:e007295
59. PAPANISLANIS T, KONTAXAKIS V, CHRISTODOULOU C, KONSTANTAKOPOULOS G, KONTAXAKI MI, PAPANISLANIS GN. Suicide in Greece 1992–2012: A time-series analysis. *Int J Soc Psychiatry* 2016, 62:471–476
60. LAZARATOU H, KALOGERAKIS Z, ECONOMOU M, XENITIDIS K. Socioeconomic crisis and aggressive behaviour of Greek adolescents. *Int J Soc Psychiatry* 2017, 63:488–491
61. RALLIS G, IGOMENAKIS D, KRASADAKIS C, STATHOPOULOS P. Impact of the economic recession on the etiology of maxillofacial fractures in Greece. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol* 2015, 119:32–34
62. UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME (UNODC). Statistics on Crime. 2012. Available at: <http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/statistics/data.html#crime>
63. UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME (UNODC). Monitoring the impact of economic crisis on crime. 2012. Available at: www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf
64. BAUMER EP, WOLFF K. Evaluating contemporary crime drop(s) in America, New York City, and many other places. *Justice Q* 2014, 31:5–38
65. ROGERS ML, PRIDEMORE WA. The effect of poverty and social protection on national homicide rates: Direct and moderating effects. *Soc Sci Res* 2013, 42:584–595
66. WOLF A, GRAY R, FAZEL S. Violence as a public health problem: An ecological study of 169 countries. *Soc Sci Med* 2014, 104:220–227

Corresponding author:

G. Konstantakopoulos, Community Mental Health Centre Byron-Kessariani, First Department of Psychiatry, University of Athens, 14 Dilou street, GR-161 21 Byron, Athens, Greece
e-mail: gekonst@otenet.gr, george.konstantakopoulos@kcl.ac.uk
